100 episodis clau de la història de Catalunya

100 episodis clau història Catalunya.indd 3 24/07/15 10:44

• Col·lecció De Cent en Cent – 33 •

100 episodis clau de la història de Catalunya

Agustí Alcoberro

Cossetània EDICIONS

100 episodis clau història Catalunya.indd 5 24/07/15 10:44

Primera edició: setembre del 2015

© del text: Agustí Alcoberro Pericay

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Imatge de la coberta: *Corpus de Sang*, d'Antoni Estruch i Bros
(Museu d'Art de Sabadell – Ajuntament de Sabadell)

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Liberdúplex

ISBN: 978-84-9034-344-9

DL T 1101-2015

100 episodis clau història Catalunya.indd 6 24/07/15 10:44

Tenen los catalans altra inclinació natural, i és ser ferms, constants i tenaços i no mudables en ses coses, governant-se molt per llurs lleis i usos i privilegis. [...] D'aquí procedeix que guarden els Usatges, les Constitucions i els privilegis amb tota la valor que poden.

PERE GIL. *Història catalana* (1600)

El genio de los naturales es amante de la libertad, aficionadísimo a todo género de armas, prontos en la cólera, rijosos y vengativos, y que siempre se debe recelar de ellos aguarden coyuntura para sacudir el yugo de la justicia. [...] Son apasionados a su patria con tal exceso que les hace trastornar el uso de la razón, y solamente hablan en su lengua nativa.

JOSÉ PATIÑO. Informe al Consell de Castella sobre el Decret de Nova Planta de Catalunya (1715)

La Catalogne enfin peut se passer de l'univers entier, et ses voisins ne peuvent se passer d'elle. Loin que l'abondance et les délices aient amolli les habitants, ils ont toujours été guerriers, et les montagnards surtout on été féroces; mais, malgré leur valeur et leur amour extrême pour la liberté, ils ont été subjugués dans tous les temps.

VOLTAIRE. *Le siècle de Louis XIV* (1751)

100 episodis clau història Catalunya.indd 7 24/07/15 10:44

ÍNDEX

A tall de pròleg 13

1. Abans de l'alba 15
2. Fenicis, grecs, ibers... 17
3. ... cartaginesos i romans 19
4. Una intensa romanització 21
5. Gotolània: terra de gots i alans 23
6. Dins al-Àndalus 25
7. Frontera de l'imperi franc 27
8. De Guifré a Borrell II: la marxa vers la independència 29
9. La violència feudal 31
10. El somni occità 33
11. La conquesta de la Catalunya Nova, la unió amb Aragó 35
12. El regnat de Jaume I, el Conqueridor 37
13. El regnat de Pere II, el Gran 39
14. L'expansió mediterrània 41
15. Cort General, Diputació del General 43
16. La pesta negra 45
17. El compromís de Casp 47
18. Alfons el Magnànim: l'influx de Nàpols 49
19. Els remences 51
20. La Busca i la Biga 53
21. La primera cacera de bruixes: la vall dÀneu 55
22. La Guerra Civil Catalana 57
23. Ferran el Catòlic: la unió amb Castella... 59
24. ... i la consolidació del pactisme 61
25. La Inquisició. L'expulsió dels jueus 63
26. L'atemptat contra Ferran II del pagès de remença Joan de Canyamars 65
27. Al cor de l'imperi 67
28. Quan l'enemic venia per mar 69
29. Bandolers! 71
30. El segle decisiu: xarxes urbanes i immigració occitana 73

100 episodis clau història Catalunya.indd 9 24/07/15 10:44

31. Joan Malet, el caçador de bruixes caçat 75
32. El triomf de la Contrareforma 77
33. A la perifèria de l'imperi 79
34. L'expulsió dels moriscos 81
35. Rocaguinarda i Serrallonga, la fi del bandolerisme 83
36. Pere Gil, l'advocat de les bruixes 85
37. *El comte d'Olivars li burxa l'orella… Pel juny la falç al puny!* 87
38. La Junta General de Braços de Pau Claris: la revolució catalana 89
39. La Pau dels Pirineus 91
40. Guerres, revoltes i projectes 93
41. Vigatans i botiflers. El primer regnat de Felip V 95
42. Barcelona, cort reial de Carles III 97
43. Després de la Pau d'Utrecht 99
44. L'11 de setembre del 1714 101
45. La fi de l'estat català 103
46. La Nova Planta (i el "catàstrofe") 105
47. La persecució política de la llengua catalana 107
48. L'exili austriacista 109
49. *Via fora els adormits!* Les últimes cuetades de l'austriacisme 111
50. La Nova Barcelona del Danubi 113
51. La Universitat de Cervera. Acadèmies i escoles 115
52. Els memorials de greuges 117
53. Indianes i aiguardent 119
54. … Amèrica! 121
55. L'avalot de les quintes i els rebomboris del pa 123
56. La Guerra del Francès 125
57. Catalunya i la constitució de Cadis 127
58. La fi de l'absolutisme 129
59. Carlins i cristins (o isabelins) 131
60. Les desamortitzacions 133
61. Les bullangues i els orígens de l'anticlericalisme 135
62. Vapors… 137
63. … i colònies 139
64. La Renaixença 141
65. Per la república federal 143
66. Ildefons Cerdà i l'Eixample de Barcelona 145
67. La Gloriosa 147
68. La Primera República 149
69. L'AIT i el primer 1 de Maig 151
70. La primera Restauració borbònica 153
71. Orígens del catalanisme polític contemporani 155
72. La crisi del sistema 157
73. La generació del 1901 159
74. Solidaritat Catalana 161

100 episodis clau història Catalunya.indd 10 24/07/15 10:44

75. Una diada i un himne 163
76. L'automòbil i l'electricitat 165
77. La societat de masses 167
78. La Setmana Tràgica 169
79. La CNT 171
80. La Mancomunitat 173
81. L'impacte de la Gran Guerra 175
82. Les primeres estelades 177
83. La dictadura de Miguel Primo de Rivera 179
84. El 14 d'abril del 1931 181
85. L'autonomia: la Generalitat republicana 183
86. El 6 d'octubre del 1934 185
87. Del 16 de febrer al 19 de juliol del 1936 187
88. La Guerra Civil i la revolució 189
89. 1939. La desfeta 191
90. El nou ordre feixista 193
91. L'autarquia 195
92. L'exili republicà i la II Guerra Mundial 197
93. La resistència a l'interior 199
94. Desenvolupament econòmic i immobilisme polític 201
95. La repressa política i cultural 203
96. Reforma o ruptura? 205
97. Els governs de Jordi Pujol 207
98. Els governs d'esquerres. El fiasco de l'Estatut del 2006 209
99. De l'autonomisme a l'independentisme 211
100. Ara és ahir 213

100 episodis clau història Catalunya.indd 11 24/07/15 10:44

A TALL DE PRÒLEG

És ben sabut que la història dels pobles es construeix sobre dos ritmes. Un de lent, gairebé estàtic, que marca la tradició i el pòsit, les estrutures de llarga durada. L'altre d'accelerat, pautat pels esdeveniments, que corre a un ritme vertiginós. El primer ens remet a les continuïtats profundes. El segon, als canvis. L'un gairebé nega el pas del temps. L'altre converteix el relat històric en periodisme. La història es construeix en realitat sobre el diàleg entre tots dos. És ben cert, per exemple, que avui reproduïm quotidianament accions i gestos que tenen milers d'anys de vida —començant per la dieta, que ve del neolític, o la parla, romana. Però també ho és que qualsevol persona d'avui ha viscut al llarg de la seva vida un gran nombre de canvis tecnològics i d'altre tipus que li han exigit una modificació dels hàbits diaris.

Sobre aquestes bases, triar cent episodis de la història d'una nació és sempre un repte i un exercici dolorós. Els episodis no són exactament esdeveniments, ni tampoc estructures. Per definició, tenen una durada imprecisa. N'hi ha que vénen marcats per l'empremta individual de persones concretes. D'altres responen a una voluntat o a una pulsió col·lectives. N'hi ha que expressen noves realitats materials, econòmiques o tecnològiques. I d'altres es mouen en l'àmbit de la dominació política o de les novetats culturals.

Aquest recull d'episodis pretén presentar una visió calidoscòpica i incompleta de la història dels catalans i les catalanes en els seus marcs més amplis —la Mediterrània, Ibèria, Europa i el món. Un relat que interrelaciona l'ésser humà i el seu medi natural, però que reflecteix també les relacions (de col·laboració, de conflicte, de

100 episodis clau història Catalunya.indd 13 24/07/15 10:44

dominació) entre els éssers humans d'un mateix col·lectiu, i entre aquest i els altres grups propers o llunyans.

En la seva modèstia, la tria implica valoracions i jerarquies. Al començament del segle XXI, com a l'època dels *studia humanitatis*, ara fa sis centúries, la història és mestra de la vida perquè ens ensenya a pensar històricament. Aquesta és la grandesa de la història, allò que la fa una disciplina extraordinàriament útil i necessària.

100 episodis clau història Catalunya.indd 14 24/07/15 10:44

01 / 100

ABANS DE L'ALBA

Els orígens dels col·lectius humans sempre han generat curiositat. En els pobles clàssics, i també en els primers segles medievals, la recerca dels orígens es va fer a través de la mitologia. Alguns erudits medievals van afirmar que el primer poblador de la península Ibèrica havia estat Túbal, fill de Cam i nét de Noè. La família d'aquest, única supervivent humana del Diluvi Universal, s'havia escampat pel món, i Túbal havia arribat a les nostres costes provinent del llevant mediterrani. En el segle XV l'humanista italià Annio de Viterbo va falsificar algunes suposades cròniques antigues que confirmaven l'inici, amb Túbal, del primer llinatge reial hispànic, i el seu lligam, temps a venir, amb el grec Hèrcules. La llista de suposats reis mítics inventada per Annio reapareix des d'aleshores en la major part d'històries de Catalunya fins ben entrat el segle XIX. Però no tots els historiadors van ser tan crèduls. L'arxiver reial Pere Miquel Carbonell va denunciar la falsedat d'aquells relats en les seves *Cròniques d'Espanya* publicades el 1547. En opinió d'aquest humanista català eren "errors i rondalles", "somnis manifests" i "oradures".

Avui, sortosament, l'arqueologia ens permet endinsar-nos de manera més segura (per bé que sempre provisional) en aquells temps remots. Les restes lítiques trobades a diverses comarques permeten afirmar que el territori de l'actual Catalunya va ser poblat de manera ininterrompuda per grups humans des de fa un milió d'anys. Les restes humanes més antigues, tanmateix, són de fa uns 450.000 anys. Es troben a la Cova de l'Aragó, a Talteüll (Rosselló) i pertanyen al crani d'un *Homo erectus*, o *heidelbergensis*. Aquells col·lectius humans corresponen a les primeres etapes del Paleolític, un llarguíssim període

100 episodis clau història Catalunya.indd 15 24/07/15 10:44

històric caracteritzat per l'economia depredadora, basada en la cacera i la recol·lecció, i el nomadisme. El grup de Talteüll ja havia après a dominar el foc i elaborava estris de pedra molt senzills. Posteriorment, detectem la presència d'altres grups, com els homes de Neandertal, als quals correspon la mandíbula de Banyoles, d'uns 85.000 anys d'antiguitat. L'*Homo sapiens*, el nostre avantpassat directe, apareix fa uns 40.000 anys.

Cap al 6000 aC, els grups humans van començar a practicar l'agricultura i la ramaderia. Amb aquest canvi econòmic i cultural s'inicia l'etapa coneguda com a Neolític. Els canvis van ser substancials: els humans van reduir la seva dependència del medi i van optar per esdevenir seminòmades o sedentaris. També van aparèixer la ceràmica i les primeres construccions sepulcrals megalítiques, que anomenem dòlmens. Vers el 1800 aC es va estendre, a més, la metal·lúrgia del bronze, un aliatge de coure i estany, emprat en l'elaboració d'eines i armes.

Mil anys abans de Crist, però, es detecta un canvi substancial, si més no a les comarques de ponent de l'actual Catalunya. Apareixen els primer poblats, amb els seus carrers centrals i muralles. Els grups humans, fins aleshores basats en la família i el llinatge, van esdevenir força més nombrosos i heterogenis. I al seu si s'hi dibuixen les primeres diferències de jerarquia política. Aquells "protoestats" evolucionarien ben aviat com a conseqüència de les influències culturals i humanes vingudes del nord i de la Mediterrània.

100 episodis clau història Catalunya.indd 16 24/07/15 10:44

97 / 100

ELS GOVERNS DE JORDI PUJOL

Les primeres eleccions al nou Parlament de Catalunya van tenir lloc el 1980. La coalició Convergència i Unió, liderada per Jordi Pujol, hi va obtenir una victòria molt ajustada, amb 43 diputats. El PSC va aconseguir 33 escons, el PSUC 25, UCD 18, ERC 14 i el Partit Socialista d'Andalusia 2. CiU va governar de manera consecutiva durant sis legislatures, tres de les quals amb majoria absoluta.

Els vint-i-tres anys de govern de CiU es van caracteritzar per l'enfortiment nacional, la construcció d'una administració pròpia i la modernització de les estructures econòmiques i socials. Entre altres fites, cal esmentar la Llei de Normalització Lingüística i l'inici de la immersió a les escoles d'educació primària, la creació i el desplegament del cos de Mossos d'Esquadra, la creació de Catalunya Ràdio i de TV3 (1983), i la Llei d'Organització Territorial (1987), que fixà les comarques però no va poder substituir les diputacions provincials. Els avanços van ser també molt importants en l'àmbit de la sanitat, tot garantint el caràcter universal del servei.

Aquest període coincideix també amb importants canvis polítics en el conjunt de l'Estat espanyol, de la mà del PSOE (1982-1996) i del Partit Popular (1996-2004). Entre ells, destaquen per la seva importància els derivats de l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea (després Unió Europea), que se signà el 12 de juny del 1985.

L'hegemonia de CiU al govern de la Generalitat va ser contrapesada per l'hegemonia socialista als ajuntaments de les grans ciutats. Aquest fenomen s'anomena "vot dual" i va suposar a la pràctica l'absència d'alternances a les institucions i una certa tendència a la

100 episodis clau història Catalunya.indd 207 24/07/15 10:45

seva patrimonialització. Tant a Catalunya com al conjunt de l'Estat espanyol, la immaduresa democràtica, l'absència de mecanismes clars de finançament dels partits, la manca de filtres i controls reals i la inexistència d'una autèntica divisió de poders van facilitar una certa extensió de pràctiques corruptes, que durant molt temps van restar impunes.

Tanmateix, la celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona el 1992 va permetre emprendre importants transformacions urbanístiques a la capital de Catalunya i va donar a conèixer al món la "marca Barcelona", que s'ha revelat com una marca d'èxit. 1992 resulta també una fita en la important transformació econòmica i social que ha viscut el país. La crisi del 1973 va suposar la destrucció de sectors industrials de llarguíssima tradició, com el tèxtil. L'entrada a la Unió Europea va posar de relleu les dificultats d'adequació d'altres branques de la indústria, que van patir sotragades i deslocalitzacions. També el món agrari i el comerç tradicional es van veure abocats a la reconversió o a la desaparició. Per això el canvi de cicle iniciat amb els Jocs Olímpics, tot i que no va tenir repercussions immediates, va assenyalar un canvi de prioritats. L'economia catalana s'orientà des d'aleshores cap a la terciarització, el turisme, la construcció i, en grau menor, els sectors productius d'alt valor afegit. Aquest model va entrar parcialment en crisi el 2008, quan esclatà amb tota la cruesa la bombolla immobiliària, però s'ha revelat prou sòlid en altres sectors. El salt econòmic va tenir també altres importants conseqüències. La població de Catalunya va passar de 6 milions l'any 2000 a més de 7 el 2008. La nova immigració provenia de l'Amèrica Llatina, Àfrica, Àsia i l'Europa de l'Est.

100 episodis clau història Catalunya.indd 208 24/07/15 10:45